

Sygn. akt III Ca 1517/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 lutego 2014 r.

Sąd Okręgowy w Gliwicach III Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący - Sędzia SO Leszek Dąbek

Sędziowie SO Barbara Braziewicz

SR (del.) Marcin Rak (spr.)

Protokolant Aldona Kocięcka

po rozpoznaniu w dniu 6 lutego 2014 r. w Gliwicach na rozprawie

sprawy z powództwa H. P.

przeciwko K. K. (1)

o zachowek

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Rejonowego w Rybniku

z dnia 29 maja 2013 r., sygn. akt I C 774/10

I. zmienia zaskarżony wyrok:

1. w punkcie 3 w ten sposób, że:

a) **zasądza od pozwanej K. K. (1) na rzecz powódki H. P. kwotę 14.482,03 zł (czternaście tysięcy czterysta osiemdziesiąt dwa złote trzy grosze) z ustawowymi odsetkami od dnia 29 listopada 2010 r.;**

b) **oddala w pozostałej części powództwo przeciwko K. K. (1);**

2. **w punkcie 5 w ten sposób, że zasądza od pozwanej K. K. (1) na rzecz powódki H. P. kwotę 738,70 zł (siedemset trzydzieści osiem złotych siedemdziesiąt groszy) z tytułu zwrotu kosztów procesu;**

II. **zasądza od pozwanej K. K. (1) na rzecz powódki H. P. kwotę 1.925 zł (tysiąc dziewięćset dwadzieścia pięć złotych) z tytułu zwrotu kosztów postępowania odwoławczego.**

SSR (del.) Marcin Rak SSO Leszek Dąbek SSO Barbara Braziewicz

Sygn. akt **III Ca 1517/13**

UZASADNIENIE

Powódki H. P., E. K. i B. Ż. domagały się zasądzenia od pozwanej K. K. (1) odpowiednio na swoją rzecz każdej z powódek kwot 16.250 złotych, 8.125 złotych i 8.125 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu i kosztami sporu. W uzasadnieniu wskazały, że są spadkobierczyniami ustawowymi po zmarłej J. W.. Jedynym wartościowym

składnikiem majątku spadkodawczyni było mieszkanie o wartości 65.000 złotych, które pozwana otrzymała w drodze darowizny. Powódki poza ruchomościami o wartości 10.001 złotych nie otrzymały nic ze spadku. Wobec tego posiadały one na podstawie art. 991§1 k.c. w zw. z art. 1000§1 k.c. skuteczne względem pozwanej roszczenie o zapłatę należności z tytułu zachowku.

Pozwana uznała powództwo co do zasady wnosząc o obniżenie żądanych przez powódki należności z uwagi na poczynione na spadek nakłady i uregulowanie długów spadkowych.

Wyrokiem z dnia 29 maja 2013 roku Sąd Rejonowy w Rybniku zasądził od pozwanej na rzecz powódek K. K. (2) i B. Ż. kwoty po 8.125 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 29 listopada 2010 roku i kosztami sporu po 1.898,77 złotych, w pozostałym zakresie powództwo oddalił i zasądził od powódki H. P. na rzecz pozwanej kwotę 1.217 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

Rozstrzygnięcie zapadło po ustaleniu, że pozwana jest córką powódki H. P. i wnuczką spadkodawczyni J. W.. Powódka H. P. po urodzeniu pozwanej zamieszkała z nią u spadkodawczyni. Gdy pozwana miała 3 i pół roku powódka wyszła za mąż i wyprowadziła się pozostawiając pozwaną rodzicom na wychowanie. Ojciec pozwanej w związku z zamiarem wyjazdu za granicę przekazał spadkodawczyni kwotę 98.000 starych złotych dla córki. Pieniądze te zostały przekazane przez spadkodawczynię powódce H. P., na jej prośbę popartą obietnicą zabrania pozwanej do siebie. Obietnica ta nie została spełniona. Powódka H. P. niełożyła na utrzymanie pozwanej lecz przywoziła jej żywność. Nie przejęła nad nią opieki także gdy wspólnie z mężem wybudowała dom. Niewielką część przekazanej kwoty 98.000 starych złotych przeznaczyła na potrzeby pozwanej.

Dalej ustalił Sąd Rejonowy, że spadkodawczyni w dniu 6 sierpnia 2009 roku aktem notarialnym darowała pozwanej lokal mieszkalny położony w R. przy ulicy (...) opisany w księdze wieczystej numer (...). Jednocześnie zastrzegła na swoją rzecz bezpłatną i dożywotnią służebność mieszkania.

Ustalił też Sąd Rejonowy, że spadkodawczyni zmarła a dniu 15 marca 2010 roku, a postanowieniem wydanym w dniu 16 sierpnia 2010 roku, w sprawie I Ns 607/10 stwierdzono, że spadek po niej nabyły powódki, a to córka H. P. w 1/2 części oraz wnuczki E. K. i B. Ż. - po 1/4 części każda z nich.

Dalej ustalił tenże Sąd, że po śmierci spadkodawczyni powódka H. P. zabrała z mieszkania zmarłej ruchomości o wartości 5.082,50 złotych, powódka E. K. o wartości 848,50 złotych, zaś powódka B. Ż. o wartości 1.050 złotych. Z kolei pozwana po śmierci spadkodawczyni pobrała z jej rachunku bankowego kwotę 4.450 złotych i uregulowała zaległe opłaty w kwocie 25,08 złotych za prowadzenie tego rachunku. Pokryła także koszty pogrzebu, zaś wcześniej pokrywała koszty pobytu spadkodawczyni w ośrodku (...).

Zgodnie z ustaleniami Sądu Rejonowego wartość podarowanego pozwanej lokalu według stanu na dzień 6 sierpnia 2009 roku oraz według cen obecnie obowiązujących, wynosiła 65.000 złotych.

Mając na względzie te ustalenia Sąd Rejonowy wskazał, że powódki wykazały istnienie przesłanek z art. 1000 § 1 k.c. w zw. z art. 991 § 1 k.c. uzasadniających wystąpienie z powództwem o uzupełnienie zachowku.

Wartość spadku wynosiła 14.425,92 złote, co obejmowało wartości ruchomości oraz środków na rachunku bankowym pomniejszonych o zaległe koszty prowadzenia tego rachunku. Do kwoty tej Sąd Rejonowy doliczył 65.000 złotych jako równowartość otrzymanej przez pozwaną darowizny, co łącznie dało kwotę 79.425,92 złotych.

Wartość długu spadkowego wynosiła 1.167,80 złotych, co stanowiło różnicę między poniesionymi przez pozwaną kosztami pogrzebu, tj. 7.655 złotych, a kwotą pobranego przez nią zasiłku pogrzebowego tj. 6.487,20 złotych.

Wobec tego Sąd Rejonowy obliczał wysokość zachowku od kwoty 78.258,12 złotych i wskazał, że wysokość zachowku należnego powódce H. P., przy uwzględnieniu regulacji z art. 991 § 1 k.c. oraz wartości otrzymanych ruchomości wyniosła 11.482,03 złotych. Przy zastosowania tej samej metody przeliczenia kwota należna B. Ż. wyniosła 8.732,26

złotych, a E. K. 8.920,76 złotych. Ponieważ ostatnie z wymienionych dochodziły kwoty niższej Sąd Rejonowy uwzględnił ich żądania w całości orzekając o odsetkach zgodnie z żądaniem i na podstawie art. 481§1 k.c.

Sąd Rejonowy nie uwzględnił żądania powódki H. P. uważając, że stanowi ono nadużycie prawa, które zgodnie z art. 5 k.c. nie podlega ochronie. Wskazał, że powódka nigdy nie zajmowała się własnym dzieckiem teraz pozywa je o zachówek. Podkreślił, że przywłaszczyła sobie pieniądze należne pozwanej tytułem alimentów wypłaconych przez ojca pozwanej do rąk spadkodawczyni jako zabezpieczenie potrzeb dziecka. Pieniądze wydała na zakup mieszkania, do którego nawet nie zabrała córki, pozostawiając ją w dalszym ciągu u spadkodawczyni.

O kosztach postępowania Sąd Rejonowy orzekł na zasadzie art. 98 k.p.c. Na zasądzone na rzecz powódek E. K. i B. Ż. tym tytułem należności składały się odpowiednie części opłaty od pozwu, pokrytego wynagrodzenia biegłego, wynagrodzenie pełnomocnika i opłaty skarbowe od pełnomocnictwa. Z kolei należność zasądzona od powódki H. P. na rzecz pozwanej obejmowała wynagrodzenie pełnomocnika i koszty opłaty skarbowej od pełnomocnictwa.

Z rozstrzygnięciem tym nie zgodziła się powódka H. P. zarzucając:

- naruszenie art. 991 k.c. i art. 1000 k.c. poprzez ich nieuwzględnienie jako podstawy oprzeczenia,
- naruszenie art. 5 k.c. poprzez jego niezasadne zastosowanie,
- sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego poprzez przyjęcie, że wysokość należnego powódce zachowku wynosi 11.482,03 złote, podczas gdy jego rzeczywista wartość wynosi 14.482,03 złotych.

Formułując te zarzuty domagała się zmiany zaskarżonego wyroku w części oddalającej powództwo i obciążającej powódkę kosztami procesu poprzez zasądzenie na rzecz powódki H. P. kwoty 14.482,03 złote z ustawowymi odsetkami od dnia 29 listopada 2010 roku i kosztami postępowania.

W uzasadnieniu wskazała, że bez względu na obowiązek zapłaty zachowku pozostają relacje uprawnionego i zobowiązanego albowiem decydujące są tu stosunki między spadkodawcą a uprawnionym do zachowku. Zarzucała też, że pozwana nie powoływała się w toku sporu na art. 5 k.c.. Wreszcie wskazała, że skoro wartość stanowiąca podstawę do obliczenia zachowku wynosiła 78.258,12 złotych, to wartość zachowku skarżącej wynosiła 19.564,53 złote, zaś po odjęciu wartości zatrzymanych ruchomości spadkowych tj. 5.082,50 złotych, zasądzeniu podlegać powinna kwota 14.482,03 złotych.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Okoliczności faktyczne stanowiące podstawę rozstrzygnięcia a dotyczące kręgu spadkobierców ustawowych, wartości majątku spadkowego, wartości przedmiotu darowizny jak i wysokości długów spadkowych, zostały ustalone przez Sąd Rejonowy prawidłowo, przy zachowaniu wynikających z art. 233§1 k.p.c. reguł oceny materiału dowodowego. Sąd Okręgowy uznał je za własne zwłaszcza, że w opisanym zakresie nie zostały zakwestionowane w apelacji.

Przechodząc do dokonanej w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku oceny prawnej roszczenia powódki wskazać trzeba, że ocena ta zupełnie pomija fakt, iż pozwana w toku sporu kwestionowała jedynie wysokość należności przyznając jednocześnie, że jest zobowiązana do zapłaty. Okoliczność ta wynikała wprost z treści pisma pełnomocnika powódki z dnia 2 czerwca 2011 roku. Zatem czynność pozwanej w tym zakresie uznać należało za uznanie powództwa co do zasady, którym to uznaniem Sąd Rejonowy był związany, a to zgodnie z art. 213§2 k.p.c. W takiej sytuacji brak było podstaw do oddalenia powództwa w całości zwłaszcza, że żadna z okoliczności sprawy nie wskazywała aby czynność polegająca na uznaniu powództwa w tej części była sprzeczna z zasadami współżycia społecznego, sprzeczna z prawem albo aby zmierzała do jego obejścia.

Podkreślenia wymaga, że uznanie powództwa jest aktem dyspozycyjności pozwanego, który nie tylko uznaje samo żądanie powoda, ale i to, że uzasadniają je przytoczone przez powoda okoliczności faktyczne i godzi się na wydanie

wyroku uwzględniającego to żądanie. Wobec tego skoro pozwana godziła się na zapłatę zachowku, brak było podstaw do kwestionowania zasady jej odpowiedzialności względem skarżącej powódki.

Zaznaczyć też trzeba, że zgodnie z art. 318§1 k.p.c. możliwe jest wydanie przez Sąd wyroku wstępnego co do samej zasady. Wyrok taki po uprawomocnieniu ma charakter wiążący w dalszym postępowaniu. Zatem analogicznie, uznanie powództwa nie musi obejmować całości roszczenia ale może dotyczyć samej zasady odpowiedzialności. Uznanie takim (tj. obejmującym zasadę) sąd jest także związany w myśl art. 213§2 k.p.c.

Już więc ta okoliczność czyniła apelację usprawiedliwioną.

Niezależnie od tego, niezasługiwały na akceptację argumenty dotyczące możliwości zastosowania konstrukcji nadużycia prawa jako podstawy oddalenia roszczenia skarżącej powódki. Jednolite orzecznictwo sądów powszechnych w sprawach o zachówek wskazuje, że jakkolwiek stosowanie art. 5 k.c. do instytucji zachowku nie jest *ex lege* wyłączone, jednak można to czynić tylko w sytuacjach skrajnie rażącego zachowania uprawnionego względem spadkodawcy, bądź tak drastycznej sytuacji zobowiązanego, iż wykonanie uprawnienia do zachowku naraziłoby go na skrajny niedostatek bądź wręcz niesprawiedliwość. Rozpatrując ocenę roszczenia o zachówek przez pryzmat naruszenia zasad współżycia społecznego, trzeba mieć na uwadze, że prawa uprawnionego do zachowku, przysługują mu ze względu na szczególny, bardzo bliski stosunek rodzinny, istniejący między nim a spadkodawcą. Nie bez znaczenia jest też i to, że służą urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych oraz realizacji zasady, iż nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dobrowolnie, z pominięciem swoich najbliższych. Względem te nakazują szczególną ostrożność przy podejmowaniu oceny o nadużycia prawa żądania zapłaty sumy pieniężnej odpowiadającej wysokości zachowku, która nie może opierać się jedynie na ogólnym odwołaniu się do klauzuli generalnej zasad współżycia (por. wyroki Sądów Apelacyjnych w Poznaniu z dnia 9 maja 2013 roku, I ACa 334/13, Lex nr 1342321, w Szczecinie z dnia 27 marca 2013 roku, I ACa 892/12, Lex nr 1353836 i z dnia 10 stycznia 2013 roku, I ACa 754/12, Lex nr 1289796, w Warszawie z dnia 6 marca 2013 roku, I ACa 1132/12, Lex nr 1316297 i z dnia 18 stycznia 2013 roku, I ACa 688/12, Lex nr 1286660).

W tym kontekście zaznaczenia wymagało, że pozwana aktualnie zamieszkuje w lokalu jaki zakupiła jej matka (powódka), która nadto deklarowała wolę przekazania tego lokalu na rzecz pozwanej – co wprost wynikało z zeznań męża pozwanej (k. 76v). Okoliczności sprawy nie wskazywały nadto aby pozwana znajdowała się w złej sytuacji materialnej. Co więcej, zbyła ona podarowany przez spadkodawczynię loka za cenę 73.000 złotych. Materiał dowodowy nie wskazywał nadto aby relacje między powódką H. P. a spadkodawczynią były niewłaściwe, w szczególności aby postawa tej powódki względem spadkodawczyni mogła być oceniana jako sprzeczna z ogólnie przyjętymi normami oceny zachowania córki względem matki.

Opisane okoliczności przeczyły zatem tezie aby domaganie się przez skarżącą zachowku od pozwanej stanowiło nadużycie prawa nie korzystające z ochrony.

Rację ma też skarżąca gdy wskazuje na wysokość należnego jej świadczenia. Zgodnie z art. 991 k.c. w zw. z art. 1000§1 k.c. przy obliczaniu wartości spadku powiększonego o wartość doliczanej do spadku darowizny należy ustalić czystą wartość spadku. Od wartości tej odlicza się długi spadkowe. Jak wynika z okoliczności faktycznych sprawy wartość spadku stanowiąca podstawę do obliczenia zachowku wynosiła 78.258,12 złotych, co obejmowało wartość mieszkania (65.000 złotych), ruchomości spadkowych (10.001 złotych) oraz środków zgromadzonych na rachunku bankowym (4.424,92 złotych). Zatem wartość całego należnego powódkce H. P. zachowku wynosiła 19.564,53 (78.258,12 * 1/2 * 1/2). Od wartości tej odliczyć należało wartość otrzymanych ruchomości spadkowych tj. 5.082,50 złotych. W efekcie na rzecz skarżącej zasądzeniu podlegała kwota 14.482,03 złotych. Roszczenie odsetkowe uzasadnione było treścią art. 481§1 k.c. i faktem, że pozwana została wezwana do zapłaty przed wytoczeniem powództwa.

Z tych też względów Sąd Okręgowy na podstawie art. 386§1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok o tyle, że zasądził na rzecz skarżącej określoną w apelacji kwotę z żądanymi odsetkami. Konsekwencją tej zmiany musiała być zmiana rozstrzygnięcia o kosztach procesu, stosowanie do reguły z art. 100 k.p.c. Ponieważ powódka ostatecznie wygrała spór przez Sądem Rejonowym w 89%, w takiej też części należny był jej zwrot poniesionych kosztów obejmujących

opłatę od pozwu (813 złotych) i opłatę skarbową od pełnomocnictwa (17 złotych). Zatem od pozwanej zasądzeniu podlegała kwota 738,70 złotych. W ramach kosztów podlegających zwrotowi na rzecz powódki H. P. Sąd Okręgowy nie uwzględnił kosztów opinii biegłego i wynagrodzenia pełnomocnika albowiem koszty te zostały zasądzone w pełnej wysokości na rzecz pozostałych powódek. W zakresie kosztów wynagrodzenia pełnomocnika zaznaczenia wymaga, że wygrywającym proces współuczestnikom reprezentowanym przez tego samego adwokata sąd przyznaje zwrot kosztów w wysokości odpowiadającej wynagrodzeniu jednego pełnomocnika (por. postanowienie Sadu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2011 roku, IV CZ 142/10, Lex nr 785282). W rozpoznawanej sprawie wysokość tego wynagrodzenia obliczona od łącznej wartości przedmiotu spawy wynosiła 2.400 złotych i została już zasądzona w tej wysokości, łącznie od pozostałych powódek, co do których wyrok był prawomocny.

O kosztach postępowania odwoławczego Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. obciążając nimi pozwaną jako przegrywającą. Na zasądzoną na rzecz skarżącej kwotę złożyły się koszty opłaty od apelacji (725 złotych) oraz wynagrodzenia pełnomocnika (1.200 złotych) w wysokości stawki minimalnej zgodnej z §6 pkt 4 w zw. z §13 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2013 roku poz. 461).

SSR del. Marcin Rak SSO Leszek Dąbek SSO Barbara Braziewicz